

окремої країни. Звісно, що опитування українців або дослідження української мови не виявило ознак зекту. Однак дані вина призначались на експорт у країни Європи, де у свідомості пересічного споживача всі асоціації будуть прямими та вказувати на видову назву товару та місце його виробництва. З цього випливає важливий момент: правова категорія географічних зазначень виникає і формується не у країні виробництва, а у країні збуту товару, оскільки тільки там існує основна її цінність – репутація у споживача.

Як бачимо позначення Зект виникло завдяки штучно створеному вакууму на ринку для назви товару, який, в свою чергу, зобов'язаний своїй появі запозиченню технології. Захист права на дане позначення пройшов всі можливі стадії: закріплення на рівні державних стандартів, спроба зайняти свою нішу через географічні зазначення та буремні принади торгових марок. Для правової категорії, погодьтесь, карколомний сюжет.

1. *Stevenson T.* The Sotheby's Wine Encyclopedia (4th Edition) / T. Stevenson // Dorling Kindersley. – 2005. – С. 169-178. 2. *D. & P. Kladstrup* «Champagne» // Harper Collins Publisher. – 2005. – С. 25. 3. *Liger-Belair G.* La physique des bulles de champagne / G. Liger-Belair // Annales de Physique 27 (4). – 2002. – С.7. 4. *Вільна* енциклопедія Wikipedia // Всесвітня мережа Інтернет [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/Sparkling_wine#Sekt 5. Там же. 6. Там же. 7. *Robinson J.* The Oxford Companion to Wine / J. Robinson // Third Edition Oxford University Press. – 2006. – С. 620. 8. *В розділі* використані матеріали судової справи за посиланнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61974CC0012:EN:PDF> та <http://oami.europa.eu/en/mark/aspects/pdf/JJ740012.pdf>

УДК 347.13

Є. А. ТАЛИКІН

ПРОЦЕСУАЛЬНА ФОРМА ДОКАЗОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПОЗОВНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Стаття присвячена дослідженню процесуальної форми доказової діяльності в позовному провадженні господарського судочинства України. Автором з'ясовується вплив процесуальної форми на використання результатів логічних процесів пізнання та переконання в господарському процесі. Обґрунтовуються істотні риси процесуальної форми доказування.

Ключові слова: процесуальна форма, доказування, пізнання, переконання.

Таликин Е.А. Процессуальная форма доказательственной деятельности в исковом производстве хозяйственного процесса

Статья посвящена исследованию процессуальной формы доказательственной деятельности в исковом производстве хозяйственного процесса Украины. Автором выясняется влияние процессуальной формы на использование результатов логических

© ТАЛИКІН Євген Анатолійович – кандидат юридичних наук, доцент кафедри господарського права Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля

процессов познания и убеждения. Обосновываются существенные черты процессуальной формы доказывания.

Ключевые слова: *процессуальная форма, доказывание, познание, убеждение.*

Talykin Evgen. Procedural form of evidentiary activity in claim production of economic process

Article is devoted to research of a procedural form of evidentiary activity in claim production of economic process of Ukraine. The author influence of a procedural form on use of results of logical processes of knowledge and belief becomes clear. Essential lines of a procedural form of proof locate.

Key words: *procedural form, proof, knowledge, belief.*

Одним з основних, але при тому найбільш складних питань господарського процесуального права є доказова діяльність. Доказування представляє собою процес, шляхом якого забезпечується зв'язок між фактами та правом в процесі судового застосування правових норм. Судовий захист, будучи втіленням правових приписів в житті конкретних суб'єктів, має в своїй основі фактичні обставини. Доказування як невід'ємна частина процесуальної діяльності опосередковує роботу із факторами позаправового характеру, має своїм предметом з'ясування життєвих обставин, надання їм певного правового значення та виведення з них наслідків, що мають вже правовий характер. Доказування тим специфічне, що являє собою сторону судової діяльності, котра опосередковує процес поєднання життя та права. Тому доказування, як ніяка інша частина судової процесуальної діяльності, відчуває вплив соціальних, економічних, ідеологічних факторів.

Значення доказування та складність об'єкту дослідження обумовлює стабільний інтерес в науці. Сукупність знань, напрацьованих в царині дослідження доказування, на теперішній час обґрунтовано кваліфікується як теорія доказів. Вчені підкреслюють, що теорія доказів розкриває зміст пізнавальної діяльності в судовому процесі з урахуванням встановлених законом процесуальних правил, вказує шляхи перевірки законного і правильного отримання доказів, умови формування достовірних висновків по справі¹. Вітчизняна правова традиція характеризується потужною системою наукових положень щодо доказування, основні напрацювання в якій належать таким авторам як О. В. Баулін, А. Г. Коваленко, С. В. Курильов, Р. В. Тертишніков, М. К. Треушніков, І. В. Решетнікова, Т. В. Цюра, М. А. Фокіна, С. Я. Фурса, К. С. Юдельсон, В. В. Ярков, та багатьом іншим. На тлі загальних розробок окремо слід виділити внесок вітчизняних вчених в розвиток теорії доказів в господарському процесі. Ґрунтовним та сучасним характером відзначаються праці В. В. Бабенко, Л. М. Ніколенко, Т. В. Степанової. Однак, не всі аспекти доказування в господарському процесі отримали належну розробку. Зокрема, метою цієї статті є з'ясування процесуальної форми доказової діяльності в позовному провадженні господарського судочинства

Завданням процесуальної форми називається упорядкування розумової (мислительної, психічної, логічної) діяльності. Так, К. І. Лельницький підкреслює опосередкований характер впливу процесуальної діяльності на пізнавальні процеси, оскільки право не може виступати регулятором внут-

рішніх психічних процесів². Також зазначається, що розумова діяльність сторін не може підпорядковуватись процесуальним вимогам, але потрібно регламентувати певною процедурою висловлювання в процесі певних результатів розумової діяльності: доводи, міркування, заперечення³.

Окреслений напрямок представляється загалом вірним, однак потребує уточнення. Навряд чи процесуальна форма чи нормативне регулювання здатні спричинити вплив на природні процеси логічного мислення, переконання, емоції. Подібні твердження є явним перебільшенням. Незалежно від приписів правових норм та установлень процесуальної форми розумові та психічні процеси будуть розвиватися за своїми законами. Інша річ, що процесуальна форма визначає можливість використання певних вихідних даних та результатів таких процесів. Такий спосіб – через наділення юридичною силою або позбавлення правового змісту окремих елементів логічних та психічних процесів, процесуальна форма не регламентує їх, не регулює і не змінює, але диференціює результати на допустимі і недопустимі.

Дещо перебільшеними представляються тези окремих авторів стосовно спрямованості впливу процесуальної форми в руслі підвищення якості процесу доказування. Йдеться про те, що норми права приписують вчинення таких процесуальних дій, котрі створюють найкращі умови для того, щоби процес мислення був логічним та призводив до адекватних дійсності знанням людей, що застосовують норми права⁴.

В. В. Бабенко вважає, що норми права передбачають здійснення таких процесуальних дій, які створюють найкращі умови для того, щоб процес мислення був істинним⁵.

М. К. Треушніков підкреслює, що судове доказування може привести до вірного знання тоді, коли воно проведене в повній відповідності з приписами процесуального права, норми якого враховують об'єктивні закономірності формальної та діалектичної логіки, закономірності пізнавального процесу та забезпечують точність отриманих судом висновків⁶.

Інші автори стверджують, що доказове право приписує такий порядок судового засідання, котрий змушує діяти і міркувати в точній відповідності до законів пізнання⁷.

Дозволимо собі не погодитися із викладеними поглядами. Процесуальна форма доказування в господарському процесі не спрямована на встановлення істинного (вірного) знання про обставини справи. Аргументами на користь цього є презумпції, фікції, розподіл тягаря доказування, допустимість доказів. Адже ці правила свідомо припускають можливість недостовірного знання. Не створює вона і найкращих умов для істинності процесу мислення, оскільки її суть в певних правилах, тобто обмеженнях вихідних положень доказування, що не може бути умовою отримання істинності знань.

Більш вірними представляються нам інші висловлювання щодо призначення процесуальної форми доказування. Так, І. В. Решетнікова зазначає, що мислительна діяльність людини, що будується на законах логіки, не повинна входити в протиріччя з нормами права⁸. Справедливо і те, що

закон встановлює процесуальний порядок діяльності суду по розгляду та вирішенню справи не заради форми, а для того, щоби досягти вірного кінцевого результату у спорах, що вирішуються. Процесуальна форма виступає в якості інструменту досягнення законності в правозастосувальній діяльності судів⁹. С. М. Амосов говорить про те, що судове пізнання поєднує мислительну діяльність судді, підкорену законам діалектики, логіки з процесуальними нормами. Дотримання цієї єдності в більшій мірі сприяє законності і обґрунтованості судових рішень¹⁰.

Оцінка результатів доказування як законних, обґрунтованих і справедливих дійсно має розглядатися як завдання процесуальної форми доказування. При цьому важливе значення має те, що доказова діяльність регулюється нормами права не тільки на підставі законів логіки, але і під впливом соціально-економічних, ідеологічних, культурних факторів, уявлень про справедливість тощо. Законодавцем встановлюється процесуальна форма доказування, що визначає порядок, строки, засоби, інші правила з метою узгодження результатів розумово-психічних процесів із іншими вимогами правового регулювання.

Ми повністю підтримуємо авторів, котрі говорять про те, що упорядкований вплив на процес мислення в ході оцінки доказів надає останньому специфіку, в силу чого неможна визнати тотожними мислительну діяльність, що протікає при оцінці доказів, та логічне доказування¹¹. Процесуальна форма втручається в природні процеси шляхом встановлення правил допустимості вихідних даних доказування та наділення (позбавлення) юридичною силою результатів.

В науці значна увага приділяється дослідженню проблеми об'єктивної істини в судочинстві¹², однак певної єдності в зазначеному питанні, що відноситься до найбільш гострих і актуальних, не досягнуто. Результати розгляду спору за правилами змагального процесу або в умовах слідчої моделі можуть бути протилежними. У прийнятих системах процесуально-регулювання (слідчого чи змагального) обидва результати будуть законними і обґрунтованими, а з позицій соціально-культурних установок – справедливими. Закріплена в законодавстві модель доказування досить чітко відображає уявлення про справедливість та достатні шляхи її встановлення. Надання переваги владному началу на користь мети встановлення об'єктивної істини чи пріоритет приватного інтересу та ініціативи, або поєднання названих начал – реалізує суспільний стандарт необхідних зусиль для отримання судового захисту.

Аналогічного характеру є норми про доказові презумпції, котрі справедливо віднесені в науці до пільг в доказуванні¹³.

Неможливо не побачити відступ від «вірного знання» в процесуальних фікціях. Процесуальна фікція – спеціальне виключне правило, через яке обставини, що в дійсності не мали місця, визнаються існуючими (або навпаки) з метою усунення невизначеності в правовому регулюванні¹⁴. Процесуальна наука кваліфікує в якості фікцій визнання факту доведеним в разі ухилення від участі (оплати) зацікавленої сторони в проведенні експертизи; правила вручення судових повідомлень; відсутність заперечень

відповідача (або особиста неявка в судове засідання) як підстава для висновку про безспірну згоду з пред'явленими вимогами¹⁵. На теперішній час процесуальні фікції, окрім правил вручення повідомлень, в законодавстві не закріплені, хоча це не свідчить про їх непотрібність. Так, судова практика акцентує увагу на проблемах, що виникають у господарському судочинстві при проведенні експертиз¹⁶. Ці та інші питання, успішне вирішення яких в світовій практиці відбувається за допомогою фікцій, потребують нормативного врегулювання. Коментуючи роль фікцій, навряд чи можна погодитися з тими авторами, котрі вважають, що таке право надається суду з метою більш повного, об'єктивного та своєчасного розгляду справи¹⁷. Жодною мірою фікції не сприяють об'єктивності та повноті встановлення обставин справи. Разом з тим, будучи засобом реалізації процесуальної відповідальності та являючись наслідком порушення обов'язку добросовісного використання процесуальних прав та виконання обов'язків, фікції представляються закономірним і справедливим способом раціоналізації процесуальної форми доказування.

Окремої уваги заслуговує процесуальна форма доказування в частині строків виконання дій, пов'язаних із доказуванням: повідомлення про докази, розкриття доказів, надання доказів. Повне та об'єктивне встановлення обставин справи послідовно вимагає прийняття господарським судом усіх доказів, що мають відношення до справи, незалежно від часу їх фактичного представлення та стадії, на якій перебуває розгляд справи. Натомість сучасний приватний процес йде шляхом все більш суворого обмеження строків формування доказової бази справи, встановлюючи імперативні строки зазначення доказів та їх фактичного надання. В літературі сформована досить цілісна та послідовна концепція, що обґрунтовує доцільність запровадження процедури розкриття доказів в правила судочинства в економічних спорах¹⁸. У вітчизняному господарському процесі повною мірою реалізована відповідність між формуванням доказової бази та стадією розгляду справи шляхом обмеження надання нових доказів в апеляційній інстанції (ст. 101 ГПК України) та виключення із сфери перегляду фактичних обставин справи в касаційній інстанції (ст. 111-7 ГПК України). В науці сформульовано висновок про те, що необґрунтованість судових актів не є підставою для скасування в порядку касаційного перегляду¹⁹. Зазначені правила спрямовані на активізацію діяльності та підвищення рівня відповідальності сторін спору, концентрацію процесу, підвищення ефективності судочинства, скорочення строків розгляду справ. Не викличе сумнівів їх позитивна оцінка та потужний світовий досвід використання. Однак, чи сприяють ці правила встановленню вірного та повного знання про фактичні обставини справи? Навряд чи відповідь буде позитивною.

З огляду на викладене, справедливим представляється зауваження І. В. Решетнікової про те, що вплив галузі права на доказування проявляється, перш за все, через процесуальну форму, властиву сьому судочинству та доказуванню як його частині²⁰. Абсолютна єдність розумово-психологічних основ доказування не є перешкодою для створення різних режимів

доказування в господарському судочинстві, та, наприклад, кримінальному. Логіка та емоції не змінюються, однак істотно корегується можливість використання різноманітних способів їх реалізації та застосування їх висновків.

Отже, правове регулювання істотно корегує результат логічного доказування для мети судочинства з урахуванням основних засад галузевого регулювання. Завдання повного і об'єктивного встановлення обставин справи як відображення фактичної обґрунтованості судового правозастосування співіснує з іншими началами процесу: приватним характером прав та інтересів, що підлягають захисту; дотриманням балансу прав сторін; забезпеченням публічного інтересу; підтриманням соціальної справедливості; сприянням розвитку економіки тощо. Процесуальна форма доказування в господарському процесі спрямована на організацію використання вихідних даних та результатів розумово-психологічних процесів доказування шляхом визначення порядку, строків, засобів, інших правил з метою з реалізації соціальних стандартів господарського судочинства.

Характеризуючи доказову діяльність, варто відмітити, що її безпосереднім об'єктом є фактичні (життєві) обставини, на відміну від кваліфікації та вирішення, які опосередковують побудову юридичних конструкцій. Також доказування включає значний обсяг фактичної діяльності, неодмінної складової роботи з життєвими обставинами. Різноманітність фактичних обставин та способів відображення інформації про них продукує диференціацію засобів доказування, видів доказової діяльності тощо. Звідси походить деталізація правил доказування, урахування особливостей відображення, регламентація особливостей процедури дослідження, перевірки окремих засобів доказування. На підставі типовості, повторюваності життєвих явищ встановлюються правила розподілу тягара доказування.

Доказування спрямоване на з'ясування обставин минулого. В той же час юридична кваліфікація та вирішення справи відбуваються на момент вчинення відповідних операцій. Саме доказування має найповніше враховувати складність повного відновлення інформації, можливу наявність пробілів, викривлень, часових змін. Процесуальна форма доказової діяльності відображає зазначену особливість змістовного наповнення у існуванні правил, спрямованих на перевірку достовірності інформації, вирішення справи в ситуаціях неповного з'ясування обставин, регламентує розподіл тягара доказування.

Процес судового правозастосування в усіх своїх складових елементах базується на логічних операціях. Поряд з тим доказування містить в своїй основі також елементи пізнання та переконавання, непідвладні правовому регулюванню. Такі засади невластиві організації діяльності по кваліфікації та вирішенню справи. Використання зазначених процесів та їх результатів проявляється в існуванні вичерпного переліку засобів доказування, встановленні строків та порядку надання доказів, запровадженні процесуальних фікцій тощо.

Доказування є діяльністю, в якій задіяні як суд, так і особи, що беруть участь у справі. Характер участі суб'єктів ризниться, і може бути в найза-

гальніших рисах переданий тим, що суд переважно орієнтований на сприйняття інформації, а особи, що беруть участь у справі, – на її доведення до суду. При цьому діяльність осіб, що беруть участь у справі, має юридичне значення. Без їх юридично значимих дій доказова діяльність в господарському процесі представляється неможливою. Щодо правової кваліфікації, то особи, що беруть участь у справі, вправі її здійснювати, однак вона не має правового значення, носить тільки рекомендований, орієнтовний характер. Вирішення справи як вид діяльності не здійснюється жодним іншим суб'єктом, окрім суду. Саме доказова діяльність значною мірою опосередковує процес реалізації інтересів сторін та інших осіб, що беруть участь у справі, тому вона вимагає не тільки детальної регламентації прав та обов'язків, але і відповідальності кожного з суб'єктів. Важливою рисою процесуальної форми доказування є регламентація механізму взаємодії суду та сторін, адже доказування – діяльність сумісна.

Доказування – діяльність по своєму характеру первинна, на відміну від кваліфікації та вирішення, котрі спираються на результат доказування. Незважаючи на те, що названі процеси йдуть синхронно, відзначаються циклічністю, з'ясування обставин справи є вихідною позицією будь-якої господарської справи (чи окремого питання в її межах). Доказова діяльність, втім, як і правова кваліфікація, є процесами, що отримують остаточне закріплення свого результату тільки при вирішенні справи. Тому доказуванню притаманна певна несаможиттєвість. Воно існує не само для себе, а тільки з метою вирішення справи. Відповідно, процесуальна форма доказування детермінується спрямованістю на досягнення результату. Мета доказування присутня в усіх його етапах та процедурах. Процесуальна форма доказування створює цільність цього процесу, зв'язок між проміжними діями та результатом – вирішенням справи. Процесуальна форма доказування покликана зробити результат судового правозастосування закономірним, передбачуваним та прогнозованим. Підкорення доказової діяльності меті вирішення спору обумовлює запровадження спеціальних правил, спрямованих на корегування результату доказування в залежності від спрямованості правового регулювання з огляду на реалізацію стандарту справедливості, підтримку господарського правопорядку і добросовісності, сприяння співпраці та розвитку ділових стосунків тощо. Господарська процесуальна форма обмежує «вільне» доказування з огляду на пріоритети правового регулювання.

Таким чином, для діяльності по встановленню фактичних обставин справи в якості складової процесу судового правозастосування притаманні наступні риси:

безпосереднім об'єктом доказової діяльності є фактичні (життєві) обставини;

доказування представляє собою встановлення обставин минулого;

доказування є діяльністю, що відбувається на основі пізнання та переконання;

складна структура участі суб'єктів процесу в доказуванні: суд переважно орієнтований на сприйняття інформації, інші суб'єкти – на її доведення до суду;

доказування здійснюється переважною мірою через юридично значиму діяльність осіб, що беруть участь у справі;

результат доказової діяльності (проміжний або кінцевий) проявляється тільки після вчинення інших етапів правозастосувального циклу (кваліфікація та вирішення).

Названі риси, в свою чергу, реалізується в процесуальній формі доказування, серед важливих ознак якої можна виділити наступні:

відповідність пріоритетам правового регулювання господарської діяльності;

деталізація правил доказування, їх диференціація щодо окремих засобів доказування, етапів доказової діяльності;

ураховання особливостей процесів пізнання, переконання, відображення;

постійна взаємодія господарського суду та сторін шляхом на основі взаємних прав, обов'язків та відповідальності кожного з суб'єктів;

встановлення зв'язку (характеру впливу) між проміжними діями та результатом, що відображається у вирішенні справи (окремого питання);

спрямованість на перевірку достовірності інформації, протидію зловживанням та недобросовісній поведінці.

1. Степанова Т. В. Доказування та докази в господарському процесі України: дис. ... канд. юрид. наук / Степанова Т.В.; Одеський нац. ун-т ім. І. І. Мечнікова. – Одеса, 2002.. – С. 13. **2. Лельчицький К. И.** Проблемы оценки доказательств в гражданском процессе: дис. ... канд. юрид. наук / Лельчицкий К. И.; Тверской государственный университет. – Тверь, 2008. – С. 22. **3. Фурса С. Я.** Докази і доказування у цивільному процесі: наук.-практ. посіб. / С.Я. Фурса, Т.В. Цюра (Серія: Процесуальні науки) – К.: Видавель Фурса С. Я., КНТ, 2005. – С. 21. **4. Треушников М. К.** Судебные доказательства: монография / Треушников М.К. – М.: Городец, 1997. – С. 49. **5. Бабенко В. В.** Доказування в господарському процесі: дис. ... канд. юрид. наук / Бабенко В.В.; НДІ приватного права і підприємництва Академії правових наук України. – К., 2007. – С. 35. **6. Треушников М. К.** Цит. работа. – С. 31. **7. Лельчицький К. И.** Цит. работа. – С. 22. **8. Решетникова И. В.** Курс доказательственного права в российском гражданском судопроизводстве / Решетникова И.В. – М.: Норма-ИНФРА-М, 2000. – С. 102. **9. Арбитражный процесс:** учебник / под ред. Треушникова М.К., Шерстюка В.М. – М., 2002. – С. 35. **10. Амосов С. М.** Судебное познание в арбитражном процессе: автореф. дисс. на соискание учен. ступени д-ра юрид. наук / Амосов С.М.; Российская академия государственной службы при Президенте РФ. – М., 2004. – С. 11. **11. Ульянова Л. Т.** Оценка доказательств судом первой инстанции / Ульянова Л.Т. – М.: Госюриздат, 1959. – С. 51. **12. Афанасьев С. Ф.** Проблема истины в гражданском судопроизводстве: дис. ... канд. юрид. наук / Афанасьев С.Ф. – Саратов, 1998. – 216 с.; **Боннер А. Т.** Установление обстоятельств гражданских дел / Боннер А.Т. – М.: Городец, 2000. – 328 с.; **Курылев С. В.** Установление истины в советском правосудии: автореф. дис. на соискание ученой ступени д-ра юрид. наук / Курылев С.В.; МГУ. – М., 1967. – 30 с.; **Мурадян Э. М.** Истина как проблема судебного права / Мурадян Э.М. – М.: Былина, 2002. – 287 с.; **Костицкий М. В.** Доказування в юрисдикційному процесі України: філософські та психологічні проблеми / М.В. Костицкий // Проблеми процесуальної науки : історія та сучасність. Друга міжнародна науково-практична конференція, присвячена світлій пам'яті вчених-процесуалістів Київської школи. – 25 – 26 листопада 2010 р. – Київ. – 2010 р. – С. 43–45; **Олегов М. Д.** Истина в гражданском процессе: дис. ... канд. юрид. наук / Олегов М.Д. – М., 1999. – 184 с.; **Тимченко Г. П.** Принцип об'єктивної (судової) істини:

еволуція доктрини та законодавства / Г.П. Тимченко // Юридична Україна. – 2010. – № 5. – С. 89–95. **13** Фокина М. А. Льготы в состязательном гражданском процессе / М.А. Фокина // Вестник Саратовской государственной академии права. – 1998. – № 1. – С. 82–90. **14** Баулин О. В. Бремя доказывания при разбирательстве гражданских дел : дис. ... д-ра. юрид. наук / Баулин О.В. – М., 2006. – С. 13; Курсова О. А. Правовые фикции в российском праве: автореф. дис. на соискание научн. степени канд. юрид. наук / О.А. Курсова. – Нижний Новгород, 2001. – С.14. **15** Баулин О. В. Цит. работа. – С. 325–330; Зайцев И. М. Правовые фикции в гражданском процессе / И.М. Зайцев // Российская юстиция. – 1997. – №1. – С. 35 – 36; Нахова Е. А. Роль презумпций и фикций в распределении обязанностей по доказыванию: дис. ... канд. юрид. наук / Нахова Е.А. – Саратов, 2004. – С.72 – 85. **16** Про деякі питання практики призначення судової експертизи: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 23.03.2012 р. № 4 [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0004600-12>. **17** Комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу Российской Федерации / отв. ред. Г. П. Ивлиев. – М.: Юрайт, 2003. – С. 150. **18** Ніколенко Л. М. Доказування в господарському судочинстві: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / Н.М.Міколенко. – Донецьк, 2004. – С. 8. **19** Решетникова И. В. Цит. работа. – С. 188. **20** Там же. – С. 98.

УДК 347.511

Б. П. КАРНАУХ

ВИНА ПОТЕРПІЛОГО В ДЕЛІКТНОМУ ПРАВІ

Досліджується вина потерпілого в деліктному праві. Обстоюється думка, що вина потерпілого не являє собою окремої категорії, вона має розглядатися лише як окремий прояв єдиного поняття вини в цивільному праві. Під виною пропонується розуміти невиниття особою розумно очікуваних від неї застережних заходів щодо запобігання шкоді. Розглядається питання про розмежування ступенів вини в цивільному праві. Сформульовано прикладні критерії, котрими може послуговуватися суд при вирішенні питання про те, чи була необережність, що її допустив потерпілий, грубою.

Ключові слова: вина, вина потерпілого, умисел, груба необережність, легка необережність.

Карнаух Б.П. Вина потерпевшего в деликтном праве

Исследуется вина потерпевшего в гражданском праве. Обосновывается мысль о том, что вина потерпевшего не представляет собой самостоятельной категории, она должна рассматриваться лишь как отдельное проявление единого понятия вини в гражданском праве. Под виной предлагается понимать неприятие лицом разумно ожидаемых от него мер по предотвращению вреда. Рассматривается вопрос о разграничении степеней вини в гражданском праве. Сформулированы прикладные критерии, которые могут быть использованы судом при решении вопроса о том, была ли неосторожность, допущенная потерпевшим, грубой.

Ключевые слова: вина, вина потерпевшего, умысел, грубая неосторожность, легкая неосторожность.

Karnaukh Bohdan. Contributory Fault in Tort Law

The article is devoted to the problem of contributory fault in tort law. It is argued that contributory fault is not a separate concept. Instead it should be deemed merely as an instance of

---

© КАРНАУХ Богдан Петрович – кандидат юридичних наук, асистент кафедри цивільного права № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого